

Ψυχοδυναμική εκτίμηση αγοριού στη λανθάνουσα περίοδο

Pat Radford

Μετ. Μαρία Σόλμαν

Hamstead Child Therapy Clinic, London

Περιγράφεται σύντομα η παραδεκτή ως φυσιολογική συμπεριφορά των παιδιών στη λανθάνουσα περίοδο και παρουσιάζονται οι βασίζόμενες στο μέσο όρο υποθέσεις σχετικά με την απόδοση, τη συμπεριφορά και τις σχέσεις ενός αγοριού 9 ετών, που προέρχεται από μια μεσο-αστική πυρηνική οικογένεια επαγγελματιών. Σκιαγραφούνται τα προβλήματα του παιδιού σε σχέση με την οικογένεια και το σχολείο, όπως προκύπτουν από συνεντεύξεις με τον πατέρα και με τη μητέρα, καθώς και από εκθέσεις του σχολείου και μιας εκπαιδευτικής ψυχολόγου. Τα προβλήματα αυτά είναι: σχολική αποτυχία, έλλειψη φίλων, έντονος συγκρούσιμος με τη μητέρα και με τον αδελφό, διαταραχές του ύπνου. Περιγράφονται με λεπτομέρειες οι συνεντεύξεις ψυχοδυναμικής εκτίμησης του παιδιού, καθώς και η τεχνική, που χρησιμοποιήθηκε. Στις συνεντεύξεις αυτές διευκρινίστηκαν τα συναισθήματα του παιδιού απέναντι στην αποτυχία του. Εξετάζοντας τους τρομακτικούς του εφιάλτες, διαπιστώθηκε η δυστυχία και η απόγνωση, που πήγαιναν από την πεποίθησή του ότι δεν τον αγαπούσαν και ότι δεν άξιζε να τον αγαπούν. Αποκαλύφθηκε η έκταση του μίσους του για το μικρότερο αδελφό του καθώς και το απορρέον άγχος και η ενοχή που, με την σειρά τους, μπορούν να θεωρηθούν ότι αναχαιτίζουν την ικανότητά του για μάθηση και μετουσίωση. Του προσφέρθηκε η ελπίδα και η δυνατότητα βοήθειας, μέσω τακτικής ψυχοθεραπείας, στόχος της οποίας θα ήταν να λύσει την σύγκρουση που τον έκανε δυστυχημένο και να του επιτρέψει έτσι να προχωρήσει στο ανάλογο με την ηλικία και τη νοημοσύνη του στάδιο εξέλιξης.

Εξελικτικά, ένα αγόρι 9 ετών, αφού έχει λύσει την Οιδιπόδεια σύγκρουση, θα πρέπει να έχει μπει στην λανθάνουσα περίοδο, να ταυτίζεται με τον πατέρα του, να νοιώθει προστατευτικά απέναντι στη μητέρα του και να ανταγωνίζεται με ενεργητικό τρόπο τους συνομηλικούς του. Θα πρέπει να ενισχύει το ολοκληρωμένο Εγώ του με επιτεύγματα τα οποία προωθούν τα θετικά αισθήματα για τον εαυτό του, ικανοποιούν το Υπερεγώ του και δημιουργούν ένα ιδιανικό Εγώ μέσα στα πλαίσια του δυναμικού του. Θα πρέπει να ανυπομονεί να μπει στην εφηβεία

(π.χ. να αποκτήσει μηχανάκι), να ανέχεται περισσότερες ματαιώσεις, να απαιτήσει παραιτέρω μετουσιώσεις, να αυξάνει τα κέρδη της προσωπικότητάς του και να χρησιμοποιεί τις άμυνές του οικονομικά για να μπορέσει να διατηρήσει μια λογική ισορροπία ανάμεσα στις ψυχικές δομές του, στις ενορμήσεις στο Εγώ και στο Υπερεγώ του (συνείδηση).

Όταν αναλαμβάνω την αξιολόγηση οποιουδήποτε ασθενούς, ψάχνω στη συμπεριφορά του για παρεκκλίσεις από τον παραδεκτό αναμενόμενο μέσον όρο σύμφωνα με την ηλικία του, το γένος του και

το πολιτιστικό του περιβάλλον. Αυτό συνεπάγεται μια γνώση της φυσιολογικής εξέλιξης, για να μπορούν να εντοπιστούν οι παρεκκλίσεις, οι διαταραχές και οι ανεπάρκειες όπως εκδηλώνονται στις σχέσεις, στη συμπεριφορά, στο σχηματισμό συμπτωμάτων. Έτσι, ένα έξυπνο αγόρι 9 ετών, από μεσοαστική, πυρηνική οικογένεια επαγγελματιών, αναμένεται να συμμετέχει ενεργά στο σχολείο του, απολαμβάνοντας πολλές δραστηριότητες και ενδιαφέροντα με τους φίλους του, κυρίως αγόρια, να τον απασχολεί περισσότερο ο θαυμασμός τους από το θαυμασμό των γονιών του—των οποίων οι απόψεις και οι επιθυμίες έχουν υποσκελισθεί από εκείνες των δασκάλων και των συνομηλίκων του— να αμύνεται εναντίον υπερβολικά ερεθιστικών, επιθετικών και σεξουαλικών φαντασιώσεων, βρίσκοντας όμως διέξοδο για τις ενστικτώδεις ώσεις μέσα από επαρκείς μετουσιώσεις. Είναι πιθανό να ενδιαφέρεται περισσότερο συνειδητά για τον εξωτερικό κόσμο παρά για τον εσωτερικό κόσμο των αφηρημένων ιδεών και της ενδοσκόπησης· να χαιρείται τη σωματική του ικανότητα και την ανάπτυξη του σώματός του αλλά και να ενδιαφέρεται για πνευματικά επιτεύγματα, αντλώντας ευχαρίστηση και ικανοποίηση και από τα δύο είδη εγχειρημάτων. Οι ψυχικές του δομές θα είναι σταθερές και ισορροπημένες.

Η μητέρα του Ronnie ήρθε σε μένα για το γυιο της μέσω του οικογενειακού της γιατρού. Παρουσίασε τις ανησυχίες της με την ακόλουθη σειρά: Η ακαδημαϊκή επίδοση του Ronnie ήταν πάρα πολύ κακή· επιτίθετο στα άλλα παιδιά του σχολείου χωρίς φανερό λόγο· αποσύρθηκε από την ποδοσφαιρική ομάδα και από την ομάδα κολύμβησης ενώ ήταν καλός και στις δύο αυτές δραστηριότητες. Δεν είχε φίλους και ζήλευε πολύ τον εξωστρεφή και έξυπνο μικρότερο αδελφό του. Με τη μητέρα, υπήρχε μια εμπόλεμη κατάσταση όλο φωνές που τίποτα

δεν μπορούσε να κατευνάσει. Ήταν ένα πολύ δυστυχισμένο παιδί, που υπέφερε από σοβαρές διαταραχές ύπνου. Όλα αυτά τα συμπτώματα και τα προβλήματα συμπεριφοράς επιδεινώθηκαν τα δύο τελευταία χρόνια μέχρι του σημείου που οι γονείς δεν μπορούσαν πια να αντεπεξέλθουν και, παρ' όλο που ήταν θυμωμένοι μαζί του, ανησυχούσαν πολύ για το μέλλον του παιδιού.

Στις συναντήσεις μου με τους γονείς, πριν να δω τον Ronnie, έμαθα ότι υπήρχε συζυγική δυσαρμονία, που φαινόταν να προέρχεται εν μέρει από το αίσθημα μοναξιάς της μητέρας, καθώς όλα τα αγαπημένα πρόσωπα της εκτεταμένης της οικογένειας είχαν επιστρέψει στην πατρίδα τους. Οι γονείς προσπαθούσαν να βρουν μια λύση και ζήτησαν βοήθεια από κάποια υπηρεσία για ζευγάρια. Η βοήθεια αυτή τους έδωσε την δυνατότητα να είναι πιο αντικειμενικοί και να αναγνωρίσουν τη σοβαρότητα των συμπτωμάτων του Ronnie. Ανέφεραν ότι πάντα ήταν ένα δύσκολο μωρό και η μητέρα δεν μπόρεσε να το κρατήσει στην αγκαλιά της και να το χαϊδέψει. Ο θηλασμός δεν ήταν ποτέ ευχαρίστηση. Η σχέση μητέρας-βρέφους δεν υπήρξε ποτέ σχέση χαράς. Ο πατέρας, μέχρι πρόσφατα αμέτοχος στα έντονα προβλήματα που είχε η γυναίκα του με το γυιο τους, ανησύχησε όταν η συμπεριφορά του Ronnie στο σχολείο οδήγησε στην τελική αποβολή του. Η χωρίς χαρά σχέση της πρώτης περιόδου, στην οποία υπήρχαν τόσο προβλήματα φαγητού όσο και ύπνου, συνεχίστηκε και στη νηπιακή φάση αποχωρισμού-ατομικοποίησης, όπου ο Ronnie προσπάθησε να απομακρυνθεί από τη μητέρα του. Προσπαθούσε να βρει μια αρκετά ασφαλή σχέση, στην οποία θα μπορούσε να επεξεργαστεί την αμφιθυμία του και ν' αγωνιστεί για μια ανεξάρτητη ταυτότητα. Η μητέρα του δεν μπορούσε να το ανεχθεί αυτό, καθώς όχι μόνο δεν είχε ξεπεράσει, αλλά δεν αναγνώριζε καν, την αμφιθυμική της στάση

προς το γυιο της.

Η γέννηση του δεύτερου αγοριού, όταν ο Ronnie ήταν τριών ετών, όξυνε όλα τα υπάρχοντα προβλήματα. Δεν ήταν προετοιμασμένος για το γεγονός, ζήλευε σχεδόν παθολογικά το μωρό, αγανακτούσε που η μητέρα του το τάζε και προσπαθούσε, με κάθε τρόπο, να διαταράξει επιθετικά την ώρα του ταΐσματος. Όλα αυτά έφεραν ακόμα μεγαλύτερη απόρριψη εκ μέρους της μητέρας, που την ενοχλούσαν πολύ οι προσπάθειες του Ronnie να καταστρέψει την καλή της σχέση με το μωρό. Ο Ronnie κλείστηκε ακόμα περισσότερο στον εαυτό του και έγινε πιο επιθετικός προς τον αδελφό του. Η κυρία X. ένοιωθε ότι δεν μπορούσε ν' αφήσει ούτε στιγμή τον Ronnie μόνο του με το μωρό γιατί ήταν πεπεισμένη ότι θα το σκότανε. Όμως, ίσως γιατί η οργή της προς τον Ronnie ήταν πολύ μεγάλη, δεν μπόρεσε να βρει τρόπο να τον διαβεβαιώσει ότι η επιθυμία του να πεθάνει το μωρό δε θα προκαλούσε και το θάνατό του.

Ο Ronnie όταν ήταν νήπιο, δεν μπορούσε να παίξει, φαινόταν να έχει ελάχιστες δυνατότητες για μετουσίωση και ήταν σαφώς δυστυχής και γεμάτος θυμό. Δεν είναι περίεργο λοιπόν που η είσοδός του στο δημοτικό ήταν από την αρχή μια αποτυχία. Εξελικτικά ήταν πίσω από την ηλικία του και δεν είχε φτάσει στο στάδιο που θα μπορούσε να αποχωριστεί την μητέρα του και να δημιουργήσει σχέσεις με τους συνομηλίκους του. Δεν ήταν σε θέση να ξεπεράσει τα έντονα αμφιθυμικά συναισθήματα προς τη μητέρα του. Αυτά, με τη σειρά τους, τον εμπόδιζαν να λύσει την Οιδιπόδεια σύγκρουση. Και ενώ η μητέρα παρέμενε ένα εχθρικό πρόσωπο –αντί για το σύμμαχο που χρειαζόταν για να ξεπεράσει την επιθυμία θανάτου προς τον πατέρα και το αντίστοιχο άγχος ότι ο πατέρας του θα τον ευνουχίσει –δεν μπόρεσε να συναγωνιστεί τον πατέρα του και, ταυτιζόμενος τελικά μαζί του, να λύσει τη σύγκρουσή του. Επο-

μένως, όσο ήταν ακόμα εμπλεγμένος στον αγώνα του με τη μητέρα και τον πατέρα του, δεν ήταν σε θέση να εκμεταλλευτεί την υποστήριξη που θα μπορούσε να εξασφαλίσει από τους συνομηλίκους του.

Αναμφισβήτητα, ο Ronnie ήταν ιδιαίτερα προκλητικός προς τον αδελφό του και τη μητέρα του και με έναν τόσο επικίνδυνα επιθετικό τρόπο, που τον αποξένωνε από τους γονείς του. Κανένας από τους δύο δε φαινόταν να αντιλαμβάνεται την δυστυχία και την μοναξιά που έδειχνε το παιδί στη συνάντησή του μαζί μου. Η εξέλιξη του Ronnie είχε εκτιμηθεί από μία εκπαιδευτική ψυχολόγο, η οποία διαπίστωσε ότι το νοητικό του δυναμικό ήταν πολύ υψηλό. Η απόδοσή του όμως ήταν παιδιού κατά τρία χρόνια μικρότερου και η στάση του απέναντι στη δουλειά έδειχνε απάθεια και αποκαρδίωση. Η ψυχολόγος κατέληξε στο συμπέρασμα ότι υπήρχαν συναισθηματικά εμπόδια στην εξέλιξή του και, ενώ συνέστησε ιδιαίτερα μαθήματα για τις εκπαιδευτικές ανάγκες του Ronnie συμβούλεψε τους γονείς να αναζητήσουν και ψυχοδυναμική εκτίμηση.

Ήταν επομένως σαφές, ακόμα και πριν να δω τον Ronnie, ότι, συναισθηματικά, ψυχολογικά και κοινωνικά, το παιδί αυτό δεν είχε μπει στο ανάλογο με την ηλικία του στάδιο της λανθάνουσας περιόδου. Ο στόχος μου στις δύο συνεντεύξεις που είχα μαζί του –από μιάμιση ώρα η κάθε μία– ήταν ν' ανακαλύψω τι προβλήματα πίστευε ότι είχε, τι ήθελε να γίνει για τα προβλήματα αυτά και ποιά σχέση είχαν οι δικές του ιδέες για τα προβλήματά του με εκείνες που είχαν οι γονείς του και το σχολείο. Σκοπός μου ήταν να έρθω σε επαφή με τον εσωτερικό του κόσμο και να καταλάβω τι ήταν αυτό, στην εξελικτική διεργασία, που δημιούργησε ένα τόσο δυστυχισμένο και αποτυχημένο παιδί. Επίσης ήθελα να αξιολογήσω τις δυνάμεις και τις αδυναμίες του Εγώ του και να καταλήξω σε μια

διαγνωστική εκτίμηση βάσει της οποίας θα μπορούσα να συστήσω μια θεραπευτική επιλογή.

Ο Ronnie ήταν ένα εύρωστο, όμορφο αγόρι, με αξιοθρήνητη έκφραση, σερνάμενο θήμα και ύποπτες προσδοκίες. Ήταν ντυμένος ανάλογα με την ηλικία του και την κοινωνική του τάξη. Όπως και τα περισσότερα παιδιά, που βρίσκονται στην λανθάνουσα περίοδο, ήταν απρόθυμος να συζητήσει τα ενδόμυχα αισθήματά του και ο δικός μου ρόλος ήταν να δημιουργήσω την κατάλληλη ατμόσφαιρα που θα τον βοηθούσε να μιλήσει. Αυτό είναι πάντοτε ένα δύσκολο έργο με τα παιδιά αυτής της ηλικίας αλλά με τον Ronnie ήταν σχεδόν ακατόρθωτο. Καθόταν κουλουριασμένος, ανίκανος για οτιδήποτε άλλο παρά μόνο υποτυπώδεις και τυχαίες κινήσεις προς τα διάφορα παιχνίδια, που ήταν υλικό για ζωγραφική, πλαστελίνες και μικρά μοντέλα τα οποία αντιπροσώπευαν μέλη μιας οικογένειας, ζώα, και αυτοκίνητα. Τα υλικά αυτά τα διάλεξα με προσοχή ώστε να ενδιαφέρουν ένα αγόρι αυτής της χρονολογικής ηλικίας, που όμως ήξερα ότι είχε σοβαρές δυσκολίες στον τομέα των φυσιολογικών σχέσεων. Ο Ronnie δεν μπορούσε να εκμεταλευτεί την παρουσία αυτού του υλικού αλλά ούτε και τη δική μου, για πάρα πολλή ώρα. Του υπενθύμισα ότι είχε έρθει γιατί το ζήτησαν οι γονείς μου και τον ρώτησα γιατί πίστευε ότι ερχόταν σε μένα. Μου είπε, με πολύ αργή φωνή, ότι είχε μερικά προβλήματα στο σχολείο. Μετά σιωπή. Οι προσπάθειές μου να τον κάνω να ασχοληθεί με τα παιχνίδια, ή να μιλήσει μαζί μου, απλώς τον έκαναν να κλείνεται όλο και περισσότερο στον εαυτό του και στη δυστυχία του. Άρχισα να σχολιάζω την κατάστασή του και την εμφανή του δυστυχία, πράγμα που έφερε αμέσως δάκρυα στα μάτια του αλλά, συγχρόνως, τον ανάγκασε να μου γυρίσει την πλάτη. Παρατήρησα ότι μοιάζει να αισθάνεται πως είναι υποχρεωμένος να ανέχεται τη δυστυχία και

τη θλίψη του μόνος. Αυτό τον έκανε να ξαναγυρίσει προς το μέρος μου αλλά εξακολούθησε να μένει σιωπηρός και αμέτοχος. Ασυναίσθητα, άρχισα να τακτοποιώ τα μοντέλα των μελών της οικογένειας, παίρνοντας τον πατέρα, τη μητέρα και τα δύο αγόρια και αφήνοντάς τα μετά να πέσουν πάνω στο τραπέζι, χωρίς να σκέφτομαι τι κάνω. Το μοντέλο ενός μικρού αγοριού έπεσε λίγο πιο μακριά από τα άλλα. Ο Ronnie άπλωσε το χέρι και το σήκωσε. Περίμενα. Ο Ronnie έπαιξε για λίγο με το μοντέλο, προφανώς ανίκανος να το κάνει οτιδήποτε άλλο παρά να το αφήσει, τελικά, να πέσει στο πάτωμα. Καθώς το μάζευα από κάτω αναρωτήθηκα μήπως έτσι ακριβώς αισθανόταν και ο Ronnie «ριγμένος». Με κοίταξε και πίστεψα ότι είχαμε αρχίσει να επικοινωνούμε.

Ξαναγύρισα στους λόγους που ήξερα ότι τον οδήγησαν σε μένα, τονίζοντας τις συναισθηματικές πτυχές των προβλημάτων του, τη δυστυχία, τη μοναξιά και ιδιαίτερα τις μακρόχρονες διαταραχές ύπνου. Ο Ronnie πήγε προς το χαρτί και άρχισε να κάνει ένα μικροσκοπικό σχέδιο, που μόλις και μπορούσα να διακρίνω. Τελικά τον ρώτησα τι είναι. Με μεγάλο δισταγμό μου είπε ότι ήταν ένα από τα τέρατά του. Από το σημείο αυτό μπορέσαμε να αρχίσουμε να εξερευνούμε τους πράγματι τρομακτικούς εφιάλτες που κατέτρεχαν το παιδί. Προσπαθούσε, είπε, με κάθε τρόπο να μην αποκοιμηθεί ώστε να μη βλέπει αυτούς τους εφιάλτες αλλά, ακόμα και ξύπνιος, ήξερε ότι υπάρχουν φαντάσματα κρυμένα μέσα στο παλιό σπίτι όπου κοιμόταν στο πάνω πάτωμα, μακριά από τους γονείς του. Ήταν σίγουρος ότι δεν μπορούσε να πάει να τους πει για τα φαντάσματα ούτε και για τους εφιάλτες γιατί, δεν ήθελαν να τους ενοχλεί! Αυτό ειπώθηκε με μια τρομακτική μοιρολατρεία. Οι εφιάλτες του δεν ήταν οι χαρακτηριστικοί εφιάλτες της λανθάνουσας περιόδου, που δημιουργούνται από ένοχες, διεγερτικές,

επιθετικές, ή αυνανιστικές φαντασιώσεις. Στους περισσότερους εφιάλτες του, ο Ronnie απέφυγε την επίθεση αγνώστων τεράτων, κλείνοντας τον εαυτό του σε μια φυλακή όπου λιμοκτονούσε. Όσο κι αν φώναζε και χτυπούσε, κανένας δεν ερχόταν, κανένας δεν αντιλαμβανόταν την απουσία του. Στο σημείο αυτό, κλαίγοντας, είπε με σιγανή, θλιμένη φωνή «Θα ήθελα να πεθάνω». Ήταν ένα συντριπτικό συναίσθημα ανήμπορης απελπισίας, σα να μην είχε απομείνει καμιά ελπίδα. Ξαναγυρνώντας στο μικρό παιχνίδι που είχαμε κάνει, πήρα το μοντέλο του μικρού αγοριού και παρατήρησα ότι μπορέσαμε να το μαζέψουμε από το πάτωμα. Αναγνώρισε αμέσως αυτόν το συμβολισμό, δείχνοντας έτσι ότι υπήρχε η δυνατότητα μιας μελλοντικής θεραπευτικής συμμαχίας.

Αυτή η πλευρά των σχεδόν αυτοκτονικών επιθυμιών του δεν ήταν εμφανής στα προβλήματα που ανέφεραν είτε οι γονείς είτε το σχολείο. Κι όμως αυτό ήταν σαφώς το συναίσθημα που κυριαρχούσε στον εσωτερικό κόσμο του Ronnie.

Στη δεύτερη συνέντευξη, ο Ronnie μπήκε στο δωμάτιο της θεραπείας με πολύ πιο σταθερό θήμα, αλλά ήταν ιδιαίτερα επιφυλακτικός και καχύποπτος. Μου χαμογέλασε όμως, κάθησε και άρχισε να μουντζουρώνει το χαρτί. Οι μουντζούρες αυτές εξελίχθηκαν σε μια σειρά από τέρατα. Αυτό μου έδωσε την ευκαιρία να επιστρέψω στους εφιάλτες. Μου είπε ότι το προηγούμενο βράδυ δεν είχε εφιάλτες. Το χρησιμοποίησα αυτό σα θετικό στοιχείο για να ενισχύσω την αμυδρή ελπίδα που παρουσιάστηκε στην προηγούμενη συνέντευξη. Αναφέρθηκα στα πολλαπλά προβλήματα που τον βασάνιζαν και τον ρώτησα πώς αισθάνεται για αυτά. Και πάλι με κάποιο δισταγμό, μίλησε για τις δυσκολίες που είχε στο σχολείο, χωρίς να τονίσει τόσο την αποτυχία του αλλά, περισσότερο, την έλλειψη φίλων και το φόβο του μήπως προκαλέ-

σει κανένα αγόρι δείχνοντας τις ικανότητές του. Για παράδειγμα, στο κολύμπι, η επιτυχία του θα μπορούσε να καταστρέψει οποιαδήποτε ελπίδα παραδοχής και φιλίας. Έτσι, έδειξε ότι η σχολική του αποτυχία συνδεόταν με τις ανεπαρκείς αντικειμενοτρόπες σχέσεις του και με τη χαμηλή του αυτο-εκτίμηση. Κοιτάζοντας τα τέρατα, πρόσεξα ότι ένα στεκόταν κάπως χωριστά από τα άλλα και έμοιαζε μια πιο αποφασιστική και λιγότερο τρομακτική μορφή. Αναρωτήθηκα μήπως και ο Ronnie ήθελε καμιά φορά να είναι κι αυτός μια ξεχωριστή, ισχυρή φυσιογνωμία. Προσπαθούσα να διαπιστώσω αν υπήρχαν τάσεις προόδου στο δυστυχισμένο αυτό αγόρι. Όρθωσε το σώμα του και είπε ότι θα ήθελε να είναι ο καλύτερος. Ήταν φανερό ότι και ο ίδιος ξαναφινιάστηκε μ' αυτό που είπε τόσο όσο και εγώ. Το χρησιμοποίησα αυτό για να τον ρωτήσω αν ήθελε να εξετάσουμε μαζί τι ήταν εκείνο που τον εμπόδιζε να είναι ο καλύτερος. Έπρεπε να εκτιμήσω τις δυνάμεις του και να ανακαλύψω από τον ίδιο κατά πόσο ένοιωθε ικανός να συμμετέχει σε τακτικές ψυχοθεραπευτικές συνεδρίες. Η ελπίδα εξαφανίστηκε. Κατέρρευσε και είπε ότι πιστεύει πως κανείς δεν μπορεί να τον βοηθήσει. Χρησιμοποιώντας τη σχέση που είχε ήδη δημιουργηθεί μεταξύ μας, τον ρώτησα αν πιστεύει ότι θα μπορούσαμε μαζί να θρούμε τι θα τον βοηθούσε. Ύστερα από λίγη ώρα παρουσίασε μια άλλη πλευρά των προβλημάτων του. Είπε ότι δεν ήταν σίγουρος αν οι γονείς του θα συμφωνούσαν να του δοθεί βοήθεια. Χρησιμοποίησα αυτό το άνοιγμα για να ερευνήσω περισσότερο μαζί του τι νόμιζε ότι οι γονείς του σκέφτονταν γι αυτόν και πώς αισθανόταν εκείνος απέναντί τους. Μίλησε για τη μητέρα του και για τους καυγάδες και τις συγκρούσεις που είχε μαζί της καθώς και για τον πατέρα του, που δεν ενδιαφερόταν για κείνον, αλλά δεν ανέφερε καθόλου τον αδελφό του. Το σχολίασα αυτό. Ο Ronnie ζωή-

ρεψε και είπε ότι τον μισεί πάρα πολύ και θα ήθελε να μην υπάρχει. Είχε ταραχτεί υπερβολικά και σχεδίασε στα γρήγορα ένα φοβερό τέρας. Όταν τον ρώτησα τι θα μπορούσε να κάνει αυτό το τέρας, ο Ronnie φάνηκε να τρομοκρατείται. Επειδή η ώρα μας τελείωνε, απλώς σημείωσα νοερά τη σχέση ανάμεσα στο τέρας και στο μίσος για τον αδελφό του, και το μόνο σχόλιο που έκανα ήταν ότι καμιά φορά είναι δύσκολο να τα πηγαίνει κανείς καλά με τ' αδέρφια του. Επανήλθα στην πιθανότητα των τακτικών ψυχοθεραπευτικών συνεδριών. Αργά-αργά με κοίταξε και είπε ότι θα ήθελε να δοκιμάσει και με ρώτησε ακόμα αν βοηθούσα άλλα παιδιά. Του είπα ότι αν οι γονείς του συμφωνούσαν για τη θεραπεία. Θα είχε τον δικό του χρόνο.

Έτσι, η ατομική εκτίμηση του Ronnie απεκάλυψε πλευρές της συναισθηματικής του ζωής, που σαφώς παρενέβαιναν στην εξέλιξή του, τον εμπόδιζαν να αναζητήσει αγάπη από τη μητέρα του, σεβασμό από τον πατέρα του, συντροφικότητα από τους συνομηλίκους του· τον εμπόδιζαν επίσης να αντλήσει αυτο-εκτίμηση από τα προσωπικά του επιτεύγματα και να αντιμετωπίσει τη ζήλεια του προς

τον αδελφό του. Μια πιθανή αιτία αυτής της εξελικτικής διαταραχής προφανώς προέρχεται από τις συντριπτικές, επιθετικές επιθυμίες του εναντίον του αγαπημένου παιδιού της οικογένειας, τις οποίες το Εγώ του δεν μπορούσε να ανεχθεί και για τις οποίες το Υπερεγώ του τον τιμωρούσε.

Όπως υπέδειξε και η εκπαιδευτική ψυχολόγος, η σοβαρότητα των συμπτωμάτων του Ronnie απαιτούσε κάτι παραπάνω από μια απλή περιγραφική αξιολόγηση. Η αξία της ψυχοδυναμικής προσέγγισης είναι εμφανής, γιατί μπορέσαμε να φτάσουμε στον απελπισμένο και γεμάτο ενοχές εσωτερικό κόσμο του παιδιού. Η απορρόφησή του με τα συναισθήματα αυτά, εναντίον των οποίων δεν είχε παρά μόνο αντι-οικονομικές άμυνες, του άφηναν ελάχιστες δυνάμεις να συμμετέχει στις φυσιολογικές δραστηριότητες της λανθάνουσας περιόδου ή να εκμεταλλευτεί την ιδιαίτερη εκπαιδευτική βοήθεια που του προσφέρθηκε. Η ψυχοδυναμική εκτίμηση προσδιόρισε την πρωταρχική εστία των εξελικτικών και των νευρωτικών διαταραχών του Ronnie, από τις οποίες προέρχονταν και πολλά δευτερογενή προβλήματα.